

«БЕКТЕМИН»
Ош мамлекеттик
университетинин
ректору, физика-математика
илимдеринин доктору, профессор
К.Г. Кожобеков

« 12 » 04 2021-ж.

Ош мамлекеттик университетинин кыргыз филологиясы жана журналистика факультетинин журналистика кафедрасынын кеңейтилген жыйынынын №7 протоколунун

КӨЧҮРМӨСҮ

Ош шаары

12-апрель, 2021-жыл

Катышкандар:

1. Момуналиев С.М. – педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.01;13.00.02);
2. Сабирова В.К. – филология илимдеринин доктору, профессор (10.01.10);
3. Жамгырчиева Г.Т. – филология илимдеринин доктору, профессор (10.01.09);
4. Нармырзаева К.Ж. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.02.20);
5. Турганбаев Н.О. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.02.20);
6. Мапаева Н.А. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.02.01);
7. Эргешова С.Б. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.02.20);
8. Исаков Б. Ж. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.01.09);
9. Кожоева Г.А. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.02.01);
10. Камардинова У.К. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.02.01);
11. Кыдыралиева Канымжан Орунбаевна «Ош жаңырыгы» гезитинин башкы редактору;
12. Мамазияева Г.М. – «Ош жаңырыгы» гезитинин кабарчысы;
13. Абдиева Ч.И. – журналистика кафедрасынын улук окутуучусу;
14. Табалдыева М.Т. – адабият кафедрасынын улук окутуучусу;
15. Маматжанова З.М. – журналистика кафедрасынын окутуучусу;
16. Омокеев У.А. – журналистика кафедрасынын окутуучусу

Күн тартиби:

1. Изденүүчү Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» деген темадагы 10.01.10 – (журналистика) адистиги боюнча филология

илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоо.

Илимий жетекчиси – Мамбеталиев Кубан Ильясович, филология илимдеринин доктору, профессор, Борбор Азиянын регионалдык институнун кеңешчиси.

Мамырова Махабат Каримовнанын диссертациялык ишинин темасы Ош мамлекеттик университетинин Окумуштуулар кеңешинин 2016-жылдын 11-ноябрындагы № 3 протоколуменен бекитилген.

Жыйындын төрайымы Сабирава В.К.: Диссертациянын негизги мазмунун тааныштыруу үчүн сөз изденүүчү Мамырова Махабат Каримовнага берилет.

Изденүүчү Мамырова М.К.: диссертациялык изилдөөнүн негизги жыйынтыктарын баяндады.

Урматтуу төрайым! Урматтуу кеңейтилген жыйындын катышуучулары, менин ф.и.д., профессор К.И. Мамбеталиевдин жетекчилиги астындагы «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» деген темам 2016-жылдын 11-ноябрында ОшМУнун окумуштуулар кеңешинин №4 протоколунун негизинде бекитилген.

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Кыргызстанда ааламдашуунун таасиринен улам жаш адамдын руханий-маданий дүйнөсүндө, аң-сезиминде «батыштык» таасирлер күчтүү көрүнүп, гезит-журналдарды окуган окурмандардын саны кескин азайып кеткендигин байкоого болот. Ал эле эмес мектеп окуучуларынын китеп окууга, анын ичинде адабий чыгармаларга кызыгуулары кескин төмөндөп кетти десек да, жаңылышпайбыз. Бүгүнкү күндөгү өлкөбүздөгү маалымат каражаттарын изилдеген илимий эмгектер анчалык көп эмес. Кыргызстан эгемендүү мамлекет болгондон кийин 1989-жылы, 23-сентябрда кыргыз тили Мамлекеттик тил деген мыйзам кабыл алдынды.

Кыргыз журналистикасынын тарыхына жана теориясына арналган эмгектердин аздыгы талашсыз. Регионалдык жагын алсак, анда аймактарды камтыган диссертациялар мына эми гана жазылып, изилдене баштады. Түштүк жактагы (Ош, Баткен, Жалла-Абад областтарындагы) электрондук медиа каражаттары деген маалыматы (Ч. Абдиева) макаласында көрсөтө алган. Ал эми басма сөз каражаттарын изилдөө биздин илимий ишибизде каралып жатат. Ошондой эле түндүк жагындагы (Ысык-Көл, Талас, Нарын, Чүй областтарындагы) медиа каражаттары боюнча, тиешелүү илимий изилдөөлөр боло элек, бул – келечектин иши. Гезиттерге бүгүнкү күндө маалыматтарды коомго ыкчам, натыйжалуу жеткирүү жана сайттардын оң жана терс жактарын салыштырууну колго алуу зарыл. Коомго маалыматтарды бир тараптуу эмес, адилеттүү чагылдырууну баса белгилөө менен сайттардагы маалыматтар боюнча да бир топ милдеттерди тең салмактуу аткарылышын талап кылуу керек. Коюлган талаптар кайсыл гана тармакта болбосун, өзүнүн милдетин так аткарышы зарыл. Ал

милдеттердин бири – маалыматтын туура берилиши. 2010-жылы кыргыз-өзбек кагылышында чет өлкөлөргө маалымат туура эмес таркалгандыгы байкалган. Ушулардан улам «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» деген теманы изилдөөнү максат кылдык.

Бул теманы (регионалдык аспектинде) изилдөөдө түрдүү булактар менен материалдарга кайрылдык. Системалуу түрдө иликтөөгө аракеттендик. Бул булактарга кайрылган темага - «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» атайын иликтенбеген, ошондуктан бул проблеманы эң алгачкылардан болуп колго алып олтурабыз.

Кыргызстандагы басма сөз каражаттары өз алдынча (бөлүнгөн түрдө) буга чейин изилденген эмес, себеби бул тармак маданиятты жалпы бир бүтүндүктө караган изилдөөлөргө структуралык элемент катары кирген. Бул жерде совет доорунда ысымдары алдынкы катарга чыккан илимпоздордун эмгектери белгилүү. Алар Ж. Бактыгулов, «Культурное строительство в Киргизской ССР», К.Каракеев, «Особенности основные этапы культурной революции в Киргизии», С. Данияров «Осуществление ленинской программы культурной революции в Киргизии». Булар – негизинен орус тилинде «соцреализм» методуна ылайыкталып жазылган эмгектер. Булардан кийин чыккан кыргыз авторлорунун эмгектери да негизинен ушундай багытта иштелген.

Диссертациялык эмгектерди карасак, анда журналистика адистиги боюнча совет доорунда бир эле иш жакталган, бул - Т. Мамбетсариевдин кандидаттык диссертациясы. Мазмуну республиканын басма сөзүнө тийгизген компартиянын таасирин камтыган. Диссертация 1968-жылы Москвадан жакталган. Ал эми совет доорунан кийин журналистиканы изилдеген китептер кеңири чыга баштады. Басма сөз тармагын иликтеген авторлорго: С.Усупов, Н.Джумагазиева, А.Асанова, Г. Ибраева, С. Куликова, Б. Орунбеков, Р. Приживойт, Ы. Омурзаков, М.Эшимканов, А. Түмөнбаев, М. Мамыровалар кирет.

Эгемен доорундагы журналистика адистиги боюнча диссертацияларга токтолсок, Ж. Акматбекованын жана Ж.Туралиевдин өлкөнүн маалымат каражаттарын изилдеген кандидаттык диссертациялары Бишкектен, В.Сабинова жана Жыпар Оморова докторлук диссертациялары Душанбе шаарынан жакталган.

Совет бийлиги кулагандан кийин, анын идеологиялык тиреги да кулады. Эгемен жылдарда «соцреализм» деген метод жана «цензура» жок болду. Жаңы мезгил менен жаңы ыкмалардын негизинде илимдин методологиясы өзгөрдү. Авторлор сөз эркиндиги шартында иштей башташты. Объективдүү көз караштарга, адилеттүү чечимдерге, калыс тыянактарга жол ачылды. «Партийность» деген принцип «гуманизм» деген принципке алмашылды. Теориялык түшүнүктөр «трансформацияланып», догмативдүү усулдар четке кагылды. Ушул процессти эксперттер баса белгилешет.

Борбор Азиядагы эгемен өлкөлөргө (Совет бийлиги кулагандан кийин) Америка менен Европадан жаңы түзүлгөн мамлекеттик эмес маалымат каражаттарына гранттар аркылуу чоң жардам берилди. Мониторингдер, конференциялар, семинарлар, тренингдер өткөрүлдү, илимий изилдөөлөр жүргүзүлдү. ОБСЕ уюму 2002-жылы Борбор Азиянын журналистикасына арналган жыйнакты чыгарды. Мындай масштабдагы иликтөө биринчи жолу аткарылды. 2003-жылы журналисттердин эл аралык федерациясы («YFJ») Ош шаарында Фергана өрөөнүндөгү журналистика боюнча эл аралык конференция өткөрүп, үч республиканын өкүлдөрүн чогулткан (Кыргызстандын эки областы, Өзбекстандын үч областы жана Тажикстандын бир областы) докладдар жыйнак түрүндө басылып чыккан. Жыйын таасирүү болду, коңшу өлкөлөрдө жашаган журналисттер бири-биринин көйгөйлөрү, түйшүктөрү, жетишкендиктери жана кемчиликтери менен таанышып чыгышты. Тажрыйбаларын бөлүштү. Ошондон кийин мындай эл аралык масштабда жыйын боло элек.

2013-жылы «Эл аралык медиа көмөк» уюму (YMS) Кыргызстандын журналисттер коомуна грант бөлүп, өлкөдөгү журналисттердин иштөө жана жашоо шарттарын, айлык акыларын салыштырмалуу тартипте аныктап чыкты. Мындай багытта Борбордук Азиянын төрт өлкөсү изилденди (Казакстан, Кыргызстан, Өзбекстан, Тажикстан). Бул жерге Түркмөнстан кирбейт, себеби нейтралдык статус алып, авторитардык бийликти орнотуп алган, изилдөөлөргө уруксат бербейт, гранттарды албайт, конференцияларга катышпайт. Ушуга байланыштуу түркмөн журналистикасы боюнча маалымат өтө аз, жабык өлкө болуп саналат. Региондун калган төрт өлкөсүнө тиешелүү маалымат улам-улам жарыяланып турат. 2001-жылы Борбор Азиянын медиа каражаттарын мүнөздөгөн жыйнак Алматы шаарынан чыккан.

Диссертацияда темага тиешелүү методологиянын негиздери катары колдонулган эмгектердин авторлору; Европадан – Эрих Фихтелиус, Удо Ульфкотте, Дэвид Рэндалл, Карстен Бредемайер, Уильям Бернстайн. Россиядан – В. Ворошилов, С. Корконосенко, А. Тертычный, Е. Ахмадулин, А. Грабельников, Т. Гордиенко, В. Соловей, Б. Мисонжников, М. Ким, А. Тепляшина. Кыргызстандан – Т. Мамбетсариев, К. Мамбеталиев, А. Кацев, В. Сабирова, Ж. Туралиев, Ж. Акматбекова, А. Асанова, А. Князев, Н. Жумагазиева, Б. Орунбеков, А. Түмөнбаев, Г. Ибраева, С. Куликовалар болуп саналат.

Биз төмөндөгү методдорду: анализ менен синтез, жалпылоо менен системалаштыруу, топтоштуруу менен салыштыруу, байкоо менен сыпаттоо колдондук. Ушул методдор аркылуу илимий иликтөөгө жол ачылды жана фактологиялык өзгөчөлүгүн көрсөтүүгө шарт түзүлдү.

Бул тема буга чейин өз алдынча иликтөөдөн өтпөгөн. Диссертацияга кирген материалдар да системалаштырылды. Бул жерде каралган маселелердин мазмуну мындай сапаттарды ачыктайт. Басма сөз каражатынын коомго тийгизген таасирин жергиликтүү аспекттердин алкагында аныкташ керек. Сөз эркиндигинин

функциясы ар бир аймакта өзгөчө болот, демек, бул ар бир аймакта өз лдынча изилдөөнү талап кылат. Ушул процесске жергиликтүү коомдун жана жергиликтүү бийликтин таасири чоң. Ошондой эле маалыматты коомго берүүдөгү тең салмактуулукта аныкталды.

Албетте, атка минерлер менен журналисттердин ортосундагы конкреттүү мамилелер (позитивдүү жана) өлкөнүн өнүгүүсүнө таасир этет. Ошондой эле журналисттердин ич ара тирешүүлөрү (айрым учурда салгылашуулар) да өз таасирин тийгизет. Кеп мамлекеттик жана мамлекеттик эмес гезиттердин ортосундагы кайым айтышууга тиешелүү айтылып жатат. Кыргызстанда мамлекеттик гезиттер совет доорунан «аманат» катары калган. Бизге коңшу өлкөлөрдүн медиа тармагындагы тартип бирдей. Батышта болсо мамлекеттик медиа каражат деген жок. Ал эми бизде азыркы күнгө чейин бул тармак бийликтин көзөмөлүнөн ажырабай келе жатат. Бул көрүнүштөр аналитикалык изилдөөгө негиз берет, бирок бул ар бир аймакта бир калыпка түшүп, окшош болбойт, себеби бул жандуу процесс жана айырмалуу агым катары каралат.

Диссертацияда экстремалдуу кырдаалда иш жүргүзгөн жергиликтүү басма сөз каражаттары өз алдынча каралды (ар бир областын алкагында). Журналистика коомдун умтулуусуна жараша аракет кылат. Кыргыз коому ар дайым (ар бир ажонун мезгилинде) демократиянын принциптерине умтулат. Кыргыз коому бийликтин кысымынан улам пайда болгон коркунуч сезиминен кутулган. Ушундай эркиндикке жетүүдө медиа каражаттардын таасири орчундуу. Бул жагдай да өзүнчө анализдөөгө муктаж.

Биз изилдөөбүздө өлкөнүн түштүк тарабындагы басма сөз каражаттары объект катары биринчи жолу негиз болууда. Изилдөөбүздө түштүк аймактардын гезиттери өз алдынча бир система катары изилденди, ар бир гезиттердин нускаларына өзгөчө маани берген түрдө, колго алынып изилденүүдө – эгемендүү Кыргызтандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсүн карап жаткандыгыбыз ушул теманын **актуалдуулугун** тастыктап турат.

Изилдөөнүн максаты – Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин бүгүнкү күндөгү көйгөйлөрү жана маалымат таркатуудагы талаптарына коюлган милдеттер. Ош, Жалал-Абад жана Баткен областарындагы басма сөз каражаттарынын 25 жылдык (1991-2016) тарыхый жолу изилдөө жана жыйынтыктоо. Бул максатты аткарууда төмөнкүдөй милдеттер коюлган.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Темага ылайык басма сөз журналистикасын изилдөөнүн теориялык негиздерин белгилеп, бул багыттагы илимий эмгектерге баа берүү;
2. Кыргызстандын басма сөз каражаттарынын өнүгүүсүнүн эгемен жылдардагы этаптарын аныктоо;
3. Региондун ар бир областындагы (Ош, Жалал-Абад, Баткен) басма сөздүн белгиленген жылдары басып өткөн жолдорун иликтөө;
5. Басма сөз каражаттарына жүргүзүлгөн мониторингдердин отчетторундагы

түштүк регионго тиешелүү материалдарды анализдөө жана анын өркүндөтүүнүн жолдорун сунуштоо;

6. Маалыматтарды таркатуу талаптарын, принциптерин иштеп чыгуу, ошондой эле басма сөздүн бүгүнкү күндөгү абалын аныктоо илимий-эксперименталдык жол менен аныктоо.

Изилдөөнүн объектиси– Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин бүгүнкү күндөгү көйгөйлөрү жана маалымат таркатуудагы талаптарга коюлган принциптер

Изилдөөнүн предмети – Ош, Жалал-Абад жана Баткен областтарындагы басма сөз каражаттардын 25 жылдык (1991-2016) тарыхый жолун изилдөө жана жыйынтыктоо.

Изилдөөнүн жүрүшүндө төмөнкүдөй божомолдор коюлду:

Басма сөз тармагын изилдөөгө багыт алынып, ушул күнгө чейин жарыяланган илимий иштерге мүнөздөмө берүү, бул ишмердүүлүк майнаптуу болот, эгерде:

- Кыргызстандагы басма сөз каражаттардын өнүгүү процессиндеги (1991-2016) тарыхый этаптары белгиленсе, ишмердүүлүгү максаттуу өткөрүлсө, анын милдеттери так аныкталса;

- тарыхка сарасеп салуу менен бирге, жашап жаткан өлкөсүн урматтоо мекенди сүйүүгө, сыйлоо, патриоттук сезимдерин ойготуу жана улуттар аркылуу мамилелердин чындалуусу ишке ашат, эгер педагогикалык-дидактикалык принциптерге таянуу менен өткөрүлсө;

- басма сөз каражаттарын изилдөө үчүн методологиялык база аныкталып, илимий методдору такталса. Иш-аракет көркөм чыгарманы өсүшүнүн негизинде адабий-эстетикалык түшүнүктөрүн жогорулатууга, таанып билүүсүн, көркөм аңдоосун калыптоого багытталса;

- түштүк региондогу басма сөздүн мазмунун менен формасын иликтеп, үч областтын ар бирине ылайыктуу кылып (Ош, Баткен, Жалал-Абад) иштелип чыкса;

- маалымат каражаттарына болгон мониторингдердин отчетторунан тереңирээк түшүнүү деңгээлин жогорулатуу максаты көздөлсө. Түштүк региондун гезиттерине тиешелүү материалдар тереңирээк иликтенип чыгылса.

Мен илимий ишимдин темасы боюнча тереңирээк изилдөөгө аракеттендим. Иш биринчи жолу Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү тууралуу биринчи жолу саамалык катары колго алынып аткарылды. Ошондуктан гезиттер жөнүндөгү маалымат топтодум. Коомдо гезиттин орду чоң экендигин, изилдөө учурунда даана байкадым.

Изилдөө негизинен төрт баптан турат. 1-бап «Кыргыз Республикасындагы басма сөз каражаттарын изилдөө ишине мүнөздөмө» деп аталып, ал 2 параграфтан турат. 2-бап «Изилдөөнүн методологиясы жана өлкөнүн түштүк регионундагы басма сөз каражаттары» деп аталып, ал өз ичине 4 параграфты жана 5 под

параграфты камтыйт. 3-бап «Экстремалдык учурларда иштеген гезиттердин орду жана медиа каражаттарга мониторингдер» деп аталуу менен ал 3 параграфтан жана 3 подпараграфтан турат. 4-бап «Үчүнчү президенттин мезгилиндеги медиа тармак жана илимий изилдөөнүн натыйжалары» деп аталып, 3 параграфтан турат.

Бүгүнкү күндөгү өлкөбүздөгү маалымат каражаттарды изилдеген илимий эмгектер анчалык көп эмес. Ошондуктан бул тема эми гана жазылып, изилдене баштады, гезиттердин коомдогу орду чоң экендигин негизги маселе катары алып, илимий-теориялык, практикалык жактан негиздеп бергенге аракеттендим. Иште, гезиттердин бүгүнкү күндөгү маалыматтарды коомго ыкчам натыйжалуу өнүктүрүү жагын жана ошондой эле, сайттардын оң жана терс жактарын колго алуу зарыл болгондуктан биз регионалдык аспектиде ушул теманы козгоп, түрдүү булактар менен материалдарды системалуу түрдө иликтеп чыктык, көйгөйлөрдү изилдөөнү эң алгачкылардан болуп колго алып олтурабыз.

Практикалык сунуштар

1. Гезитти катардагы окурмандарга гана эмес, чыгармачыл мугалимдер жана студенттер гезиттин оң жактарын жайылтууга, коомдо гезиттин орду чоң экендигин даңазалап, айгинелөөгө жардам берет.

Изилдөөнүн материалдары «Кыргызстандын түштүк регионундагы басма сөздүн тарыхы» деп аталган монографияны жана ушул темадагы окуу китепти жазганга негиз болот. Регионалдык журналистика боюнча студенттер үчүн лекциялык курстарды, семинарларды түзгөнгө көмөк кылат, дагы бир пайдалуу жагы «экстремалдык учурлардагы пресса» деген багытта атайын курсту жана «гезиттерге мониторинг» деп аталган тематикалык семинарларды түзүүгө мүмкүнчүлүк берет.

2. Автореферат диссертациянын мазмунун толугу менен чагылдырат. Анда кыргыз, орус жана англис тилдериндеги резюмелер да бар.

Жыйындын төрайымы Сабирова В.К.: Изденүүчүнүн мазмундуу баяндамасы үчүн ырахмат. Катышуучуларда изденүүчүгө суроолор бар болсо берсеңиздер. Анда сиздерде суроо болбосо, өзүм суроо береберейин. Теманын актуалдуулугу жакшы эле белгиленди. Бирок азыркы учурда жаштардын арасындагы студенттердин жана окурмандардын, гезит журналга болгон кызыгуусун эмнеден байкоого болот, анын ичинен «Басма сөздүн» коомго тийгизген таасири кандай?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга чоң рахмат. Сөзүңүздүн башында белгилеп өткөнүңүздөй, биз дагы теманын актуалдуулугу мына ушунда деп белгиледик. Жаштар арасындагы китеп окуу пайызынын төмөндүгүнө байкоо салуу менен гезиттерди окурмандарга атайын мониторинг да жүргүздүк, көпчүлүгү 35 жаштан жогорку муундар окугандыгына, анын ичинен, бүгүнкү күндө гезитти окуунун жакшы жолго коюлбагандыгына ынаадык. Ошондуктан биздин иликтөөдө Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү,

ошондой эле маалыматты коомго берүүдө тең салмактуулугу аныкталды. Эгемен доордун башында алдынкы гезиттердин нускасы 50 миңге жетсе («Дело№», «Вечерний Бишкек», «Асаба»), азыр 5 миңдин тегерегинде, канткенде да «Басма сөздүн» коомго тийгизген таасири чоң десек, жаңылышпайбыз. «Гезит-бул коомдогу бир тирүү организм» коомго маалыматты жеткирүү менен чектелбестен, архивде сакталып калуу менен да өз кызматын аткарат. Ааламдашуу процесси аябай тездик менен жүрүп жаткан учурда, маалыматтар оперативдүү түрдө сайттарга жарыяланууда, бирок сайттардан бир кылымдык маалыматты табуу мүмкүн эмес. Ал эми гезиттеги маалыматтарды архивден табууга болот. Бул да болсо коомдо гезиттердин зарылдыгын тастыктайт.

Нармырзаева К.Ж., ф.и.к., доцент: Махабат Каримовна, гезеттердин окулушу боюнча статистикалык иликтөө жүргүздүңүзбү? Иликтөөнүн натыйжалары кандай болду?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга чоң рахмат. Ар кандай эле иштин жыйынтыгы үчүн статистикалык маалымат керек. 1991-жылы Кыргызстандын эгемен доору башталды. Медиа каражаттар совет бийлигинин көзөмөлүнөн бошонушкан. Компартиянын цензурасы жокко чыкты. Эски бийликти тейлеген борбордогу, областтардагы жана райондордогу гезиттер жаңы бийликти тейлей башташты. Бул гезиттердин иш аракеттерине мониторинг жүргүздүк. Ар бир гезиттердин тарыхына да сарасеп салдык. Буга чейин аймактык басма сөз каражаттары өз алдынча иликтөөдөн өтпөгөн. Демек, бул багытта алгачкы аракеттер жасалды. Сөз эркиндигинин функциясы ар бир аймакта өзгөчө болот, демек, бул ар бир аймакты өзгөчө изилдөөнү талап кылат. Ушул процеске жергиликтүү коомдун тийгизген таасири, ошондой эле маалыматты коомго берүүдөгү, тең салмактуулугу башкы орунга коюлду.

Албетте, бул алардын баары – аналитикалык изилдөөгө негиз берет, бирок бул процесс ар бир аймакта бир калыпка түшүп, окшош болбойт, себеби бул жандуу процесс жана айырмалуу агым болуп саналат. Маалыматтарды иликтөөдө илимий талаптар жана принциптер толук сакталды.

Улануучулук же уланмалуулук принцибинде гезиттердеги бүгүнкү күндөгү маалыматтардын коомго ыкчам, натыйжалуу өнүктүрүү жана сайттардын оң жана терс жактарын салыштуруу. Коомго маалыматтарды бир тараптуу эмес адилеттүү чагылдырууну баса белгилөө менен сайттардагы маалыматтар боюнча да бир топ милдеттерди тең салмактуу аткарылышы керек. Жанрлардын өнүгүүсүнүн бардык этаптары иликтөөдөн өтүү.

Мапаева Н.А., ф.и.к., доцент: Урматтуу изденүүчү, эгемен доорундагы гезиттерди кандай этапка бөлүштүрүп, аны кантип аныктадыңыз?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга ырахмат! Биздин темабыз айтып тургандай эле, эгемен доорунан баштап (1991-2016-жылдар) ушул жылдар аралыгындагы гезиттерди изилдедик. Бул изилдөөдө биз 25 жыл аралыгын 5 жылдан бөлүп алып, 5 этапка бөлүп карадык. Мисалы: Эгемен доорундагы басма

сөз каражаттарынын өнүгүүсүнүн этаптары деп атайын бөлүп караганбыз. 1992-жылы «Массалык маалымат каражаттары жөнүндө» деген мыйзам чыккан. 1993-жылы өлкөнүн эң биринчи Конституциясы кабыл алынды, мунун 16-беренесинде «басма сөз эркиндиги» өзгөчө белгиленди. 1997-жылы медиа тармагына тиешелүү эки мыйзам чыкты – «Журналисттин профессионалдык иш-аракеттери жөнүндө» жана «Маалыматка жетишүүнүн кепилдиги менен эркиндиги жөнүндө». Ушул мыйзамдарды анализдеген адисттер соцураамжылоо аркылуу карама-каршылыкты ачыктаган жыйынтыгын чыгарышкан. Мисалы, биринчи мыйзамдын 9-беренесинде «журналисттик тергөөгө» укук берилет, ал эми 7-беренесинде маалымат берген адамдан уруксат алынмайынча, аудио-видео каражаттарын пайдаланууга жол берилбейт. Эми «периодизация» деген маселеде. Бул боюнча ар кандай негиздерге таянган варианттар бар. Этаптар учурга, кырдаалга жана тарыхый контекстке байланыштуу бөлүнөт; бирок булардын баары мезгилдин маанилүү түрдөгү бурулуштарына ылайык каралды.

Мапаева Н.А., ф.и.к., доцент: Экинчи суроом, изилдөөнүн илимий методдорун канчалык деңгээлде колдонууз?

Издөнүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга ырахмат? Илимдин ар бир тармагына ылайык өзүнүн методологиясы бар. Иликтөөдөгү ыкмалар объектинин мазмунуна жараша калыптанат. Журналистиканы изилдеген илим тарыхты, коомду, жашоону аныктаган багыттарга таянып, доордун өнүгүү процессин чагылдырган маалымат каражаттарын системалуу түрдө анализдөөдөн өткөрүшү керек. Бул жерде белгилүү жана керектүү методдор колдонулат. Албетте, башка илимдердин (коомдук илимдердин) ыкмалары эске алынат, бирок журналистика илиминин өзүнө таандык методологиясы түзүлгөн, буга байланыштуу эмгектер бар, китептер жазылган. Мисалы, профессор М. Кимдин китебинде ушундай методологиянын негиздери белгиленип көрсөтүлгөн.

Журналистиканы изилдөөгү методдордун системасын түзүү боюнча илимпоздордун иш-аракеттери 20-кылымдын 80-жылдарында күч алган. Илимий адабиятта – байкоо (наблюдение), эксперимент, анализ, синтез, индукция, дедукция, жалпылоо (обобщение), аналогия, салыштыруу (сравнение) жана башка методдор көрсөтүлөт. Мисал катары, Ф.Муминовдун монографиясына кайрылсак, журналистикада колдонгон «социально-психологические, социологические, социально-экономические» деп аталган методдор жөнүндө айтылат жана буга кирген конкреттүү ыкмалар белгиленет – социологиялык сурамжылоо (опрос), контент-анализ, масс-медиа рыногундагы маркетинг изилдөө, консалтинг тейлөө (услуги) жана дагы ушул сыяктуулар аталат.

Журналисттин иш-аракеттери ар кандай тараптарды – экономикалык, практикалык, идеологиялык, криминалдык, чарбачылык, философиялык, үй-бүлөлүк, мамлекеттик, индивидуалдык мамилелерди, түйшүктөрдү, көрүнүштөрдү, фактыларды камтыйт. Диапазон – өтө кенен, ошондуктан журналисттин чыгармачылык практикасына таандык бир

универсалдуу методду аныкташ мүмкүн эмес. Мындай нерсе теориялык жактан методологиянын деңгээлинде гана ишке ашат.

«Политическая журналистика» деген белгилүү бир термин бар, себеби бул кесип саясатка байланыштуу, масс-медиа саясатка структуралык элементтердин катарына кирет. Ошондуктан журналистика коомду изилдеген илимге анализдөөгө алынган объект катары каралып, гуманитардык тармактагы илимпоздорду (тарыхчы, философ, политолог, социолог, медиа эксперт) кызыктырып турат. «Саясий журналистика» боюнча өзгөчө илимий эмгектер да жазылган.

Изилдөөнүн чеги болот, бул теманын масштабына ылайык келип, мезгилди, доорду, эпоханы камтыйт. Анан бул аймак (география) менен чектелет – өлкө, регион, аймак, шаар. Ошондой эле эл аралык алкакта же бир эле улуттун масштабындагы изилдөөлөр болот. Биздин диссертацияда регионалдык масштаб камтылды. Өлкөнүн түштүк тарабындагы Ош, Жалал-Абад жана Баткен областтарын, региондорду изилдедик. Ушуга ылайык болгон методдорду колдондук. Областан чыккан гезиттердеги материалдарды талдоодон өткөрүш үчүн методологияны туура колдонуу максатка ылайыктуу.

Ар түрдүү өлкөлөрдөгү гезиттердин негизги багыттарына да токтолдук. Мисалы, Америкадагы профсоюздардын гезиттери, ошондой эле диний агымдардын да гезиттери бар. Бизде болсо профсоюздардын гезити жок, исламдык диний гезит бар (христиандык диний гезит да бар), бирок булардын нускасы өтө эле аз. Функциялык мааниде да гезиттерди бөлүштүрсө болот. Мисалы, Россиянын басма сөзүн профессор Е.Прохоров үч түргө – универсалдуу, көп профилдүү жана адистештирилген гезиттер деп бөлөт. Мындай бөлүү аудиторияга (чөйрөгө) жараша болот. Универсалдуу гезиттин аудиториясы кенен жана тиражы чоң, ошондой эле адистерге арналган гезит чакан болуп, чөйрөсү чектелет. Ушундай структурага жооп берген белгилерди илимде «типология» деп аталат. Ушундай ыкма менен изилдөөнү «типологиялык иликтөө» (типологический анализ) деп аташат. Мындай анализдин мазмунун Е. Ахмадулин төрт тепкич аркылуу белгилеген.

1. Даректик багыт (адресность)
2. Топтордун талабы (аудитория)
3. Тематикалык проблемар (мазмун)
4. Социалдык өзгөчөлүктөр (функция)

Бул жерге типологияны иликтеген эксперттер гезиттин ээсин кошот (учредителди), бирок бул анчалык маанилүү эмес, себеби азыркы учурда гезиттердин артында же бийлик, же олигарх турат. Бизде ведомстволордун да гезиттери бар (Билим берүү министрлиги, салык инспекция, чек ара кызматы, ички иштер министрлиги, прокуратуранын басма сөзү), бирок булар чектелген гана чөйрөгө тарайт, массалык аудиторияга жетпейт. Булар сатууга берилбейт, ич ара гана таратылат.

Гезиттерди иликтөөдө негизги үч нерсени аныкташ керек. Биринчиден,

мазмуну (содержание), экинчиден, байланыштары (связи), үчүнчүдөн, сапаттары (функции) белгиленет. Сапаттык тарапка бийлик менен болгон мамиле кирет (жакынбы, алыспы же нейтралдуубу), ошондой эле саясий күчтөр менен болгон мамиле (көз карандуубу же көз карандысызбы) эске алынат. Ушул контекстте илимий методдор аныкталат. Системаны иликтегенде социалдык топтор, коомдук бирикмелер, эл аралык уюмдар, жарандык демилгелер аныкталат. Структураны иликтегенде, объектилердин ичиндеги кыймылдар (динамика) изилденет. Анан буга кошумча мониторингдердин жыйынтыктары каралат.

Эргешова С. Б., ф.и.к., доцент: Махабат, коргоого коюлган жоболор иштин кайсыл жеринде берилди?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Суроонузга ырахмат! Негизинен биз диссертациялык ишибизде, коргоого коюлуучу **негизги жоболору төмөнкүлөр:**

Басма сөз тармагын изилдөөгө багыт алынып, ушул күнгө чейин жарыяланган илимий иштерге мүнөздөмө берүү, бул ишмердүүлүк майнаптуу болот, эгерде:

- Кыргызстандагы басма сөз каражаттардын өнүгүү процессиндеги (1991-2016) тарыхый этаптары белгиленсе, ишмердүүлүгү максаттуу өткөрүлсө, анын милдеттери так аныкталса;

- тарыхка сарасеп салуу менен бирге, жашап жаткан өлкөсүн урматтоо мекенди сүйүүгө, сыйлоо, патриоттук сезимдерин ойготуу жана улуттар аркылуу мамилелердин чындалуусу ишке ашат, эгер педагогикалык-дидактикалык принциптерге таянуу менен өткөрүлсө;

- басма сөз каражаттарын изилдөө үчүн методологиялык база аныкталып, илимий методдору такталса. Иш-аракет көркөм чыгарманы өсүшүнүн негизинде адабий-эстетикалык түшүнүктөрүн жогорулатууга, таанып билүүсүн, көркөм андоосун калыптоого багытталса;

- Түштүк региондогу басма сөздүн мазмунун менен формасын иликтеп, үч областтын ар бирине ылайыктуу кылып (Ош, Баткен, Жалал-Абад) иштелип чыкса;

- маалымат каражаттарына болгон мониторингдердин отчетторунан тереңирээк түшүнүү деңгээлин жогорулатуу максаты көздөлсө. Түштүк региондун гезиттерине тиешелүү материалдар тереңирээк иликтенип чыгылса.

Мен илимий ишимдин темасы боюнча тереңирээк изилдөөгө аракеттендим. Иш биринчи жолу Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү тууралуу биринчи жолу саамалык катары колго алынып аткарылды. Ошондуктан гезиттер жөнүндөгү маалымат топтодум. Коомдо гезиттин орду чоң экендигин, изилдөө учурунда даана байкадым.

Изилдөө негизинен төрт баптан турат. 1-бап «Кыргыз Республикасындагы басма сөз каражаттарын изилдөө ишине мүнөздөмө» деп аталып, ал 2 параграфтан турат. 2-бап «Изилдөөнүн методологиясы жана өлкөнүн түштүк регионундагы басма сөз каражаттары» деп аталып, ал өз ичине 4 параграфты жана 5 под

параграфты камтыйт. 3-бап «Экстремалдык учурларда иштеген гезиттердин орду жана медиа каражаттарга мониторингдер» деп аталуу менен ал 3 параграфтан жана 3 подпараграфтан турат. 4-бап «Үчүнчү президенттин мезгилиндеги медиа тармак жана илимий изилдөөнүн натыйжалары» деп аталып, 3 параграфтан турат.

Бүгүнкү күндөгү өлкөбүздөгү маалымат каражаттарды изилдеген илимий эмгектер анчалык көп эмес. Ошондуктан бул тема эми гана жазылып, изилдене баштады, гезиттердин коомдогу орду чоң экендигин негизги маселе катары алып, илимий-теориялык, практикалык жактан негиздеп бергенге аракеттендим. Иште, гезиттердин бүгүнкү күндөгү маалыматтарды коомго ыкчам натыйжалуу өнүктүрүү жагын жана ошондой эле, сайттардын оң жана терс жактарын колго алуу зарыл болгондуктан биз регионалдык аспектиде ушул теманы козгоп, түрдүү булактар менен материалдарды системалуу түрдө иликтеп чыктык, көйгөйлөрдү изилдөөнү эң алгачкылардан болуп колго алып олтурабыз.

Жамгырчиева Г.Т., ф. и. д., профессор: Махабат Каримовна, гезиттердин теориясына басым жасапсыңар. Эгемен болгондон кийин гезиттердин саны көбөйдүбү?

Издөнүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга ырахмат! Кыргыз журналистикасынын тарыхына жана теориясына арналган эмгектердин аздыгы талашсыз. Регионалдык жагын алсак, анда аймактарды камтыган диссертациялар мына эми гана жазылып, изилдене баштады.

«Басма сөз» деген түшүнүк (массалык маалыматтын бир түрү катары) 21-кылымда деле түпкү маанисин жоготпой келет. Гезиттердин өлчөмү ар бир өлкөнүн масштабына жараша болот. Булардын нускасы (тиражы) калктын санына жана мезгилдин талабына ылайыкталат. Кыргызстанда (90-жылдар) эгемендүүлүк доордун башында кээ бир гезиттердин нускасы 50 миңге жетсе («Дело №», «Вечерний Бишкек», «Асаба»), азыр 5 миңдин тегерегинде, анткени бул интернеттин (сайттардын) таасири чоң экендигинен кабар берет.

Биз изилдеген мезгилде басма сөздүн (прессанын) коомдогу орду салмактуу болгон, элдин көз карашына таасир эткен. Экстремалдык учурларда (коогаландар, ыңкылаптар, митингтер) гезиттер маалыматтын майданына айланып, жарандарга дем бере турган маалымат булагы катары эсептелген. Чет элдик эксперттер өлкөбүзгө «эркиндиктин аралы» (остров демократии) деп баа беришинде гезиттердин (мамлекеттик эместери) ролу чоң.

Биз илимий ишибизде кыргыз журналистикасынын ушул тармактагы иш-аракеттерин, талаш-тартыштарын, кемчиликтерин жана жетишкендиктерин (түштүк регионундагы материалдардын алып) изилдеп, карап чыктык. Терминология жагынан гезиттерди «пресса» жана «басма сөз каражаттары» деп атасак туура болот. Гезиттер түздөн-түз «публицистика» деген түшүнүк менен тыгыз байланыштуу. Мунун башатында Джон Милтондун (Англия, 17-кылым) «Басма сөздүн эркиндиги» (О свободе печати) деген памфлети турат. Бул эмгекти

параграфты камтыйт. 3-бап «Экстремалдык учурларда иштеген гезиттердин орду жана медиа каражаттарга мониторингдер» деп аталуу менен ал 3 параграфтан жана 3 подпараграфтан турат. 4-бап «Үчүнчү президенттин мезгилиндеги медиа тармак жана илимий изилдөөнүн натыйжалары» деп аталып, 3 параграфтан турат.

Бүгүнкү күндөгү өлкөбүздөгү маалымат каражаттарды изилдеген илимий эмгектер анчалык көп эмес. Ошондуктан бул тема эми гана жазылып, изилдене баштады, гезиттердин коомдогу орду чоң экендигин негизги маселе катары алып, илимий-теориялык, практикалык жактан негиздеп бергенге аракеттендим. Иште, гезиттердин бүгүнкү күндөгү маалыматтарды коомго ыкчам натыйжалуу өнүктүрүү жагын жана ошондой эле, сайттардын оң жана терс жактарын колго алуу зарыл болгондуктан биз регионалдык аспектиде ушул теманы козгоп, түрдүү булактар менен материалдарды системалуу түрдө иликтеп чыктык, көйгөйлөрдү изилдөөнү эң алгачкылардан болуп колго алып олтурабыз.

Жамгырчиева Г.Т., ф. и. д., профессор: Махабат Каримовна, гезиттердин теориясына басым жасапсыңар. Эгемен болгондон кийин гезиттердин саны көбөйдүбү?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Суроонузга ырахмат! Кыргыз журналистикасынын тарыхына жана теориясына арналган эмгектердин аздыгы талашсыз. Регионалдык жагын алсак, анда аймактарды камтыган диссертациялар мына эми гана жазылып, изилдене баштады.

«Басма сөз» деген түшүнүк (массалык маалыматтын бир түрү катары) 21-кылымда деле түпкү маанисин жоготпой келет. Гезиттердин өлчөмү ар бир өлкөнүн масштабына жараша болот. Булардын нускасы (тиражы) калктын санына жана мезгилдин талабына ылайыкталат. Кыргызстанда (90-жылдар) эгемендүүлүк доордун башында кээ бир гезиттердин нускасы 50 миңге жетсе («Дело №», «Вечерний Бишкек», «Асаба»), азыр 5 миңдин тегерегинде, анткени бул интернеттин (сайттардын) таасири чоң экендигинен кабар берет.

Биз изилдеген мезгилде басма сөздүн (прессанын) коомдогу орду салмактуу болгон, элдин көз карашына таасир эткен. Экстремалдык учурларда (коогалаңдар, ыңкылаптар, митингтер) гезиттер маалыматтын майданына айланып, жарандарга дем бере турган маалымат булагы катары эсептелген. Чет элдик эксперттер өлкөбүзгө «эркиндиктин аралы» (остров демократии) деп баа беришинде гезиттердин (мамлекеттик эместери) ролу чоң.

Биз илимий ишибизде кыргыз журналистикасынын ушул тармактагы иш-аракеттерин, талаш-тартыштарын, кемчиликтерин жана жетишкендиктерин (түштүк регионундагы материалдардын алып) изилдеп, карап чыктык. Терминология жагынан гезиттерди «пресса» жана «басма сөз каражаттары» деп атасак туура болот. Гезиттер түздөн-түз «публицистика» деген түшүнүк менен тыгыз байланыштуу. Мунун башатында Джон Милтондун (Англия, 17-кылым) «Басма сөздүн эркиндиги» (О свободе печати) деген памфлети турат. Бул эмгекти

ошол кездеги бийлик 1660-жылы өрттөп, авторду түрмөгө отургузган (бир ай камалган), бирок ошондон кийин Карл Биринчи деген королдун доору бүткөн. Ушинтип парламенттин жолу революциялык басма сөздөн башталган.

Биринчи гезит соодагерлердин баракчасы катары жаралган. 1502-жылы Мюнхен шаарында «Новая ведомость» деп аталган жазма түрдөгү маалымат тараган – түрктөр Европадагы Мителены деген шаарды басып алганы жөнүндө кабардар эле. Бул – саясий маалыматтын басма сөз булагындагы биринчи кадамы. Кыргызстандын эгемен доорундагы гезиттеринде саясий маалымат менен публицистикалык макалалар негизги орунду ээлейт.

Момуналиев С.М., п.и.д., профессор: Мониторингдердин отчеттору жыйнак түрүндө басылганбы?

Издөнүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга ырахмат! «Мониторинг» деген терминдин мааниси көзөмөл кылууну түшүндүрөт. Бизде медиатармактарга мониторинг 2000-жылы башталган. Ошол жылы өлкөбүздө эки шайлоо – парламенттик жана президенттик өткөн. Биринчи президент үчүнчү мөөнөткө шайланган. Ушул шайлоо процесстерин чагылдырган медиа каражаттардын ишине мониторинг жүргүзүлгөн. Өз алдынча эки мониторинг – биринчиси эки айга, экинчиси бир айга жүргүзүлгөн. Бишкек шаарынан эфирге чыккан телеканалдары көзөмөлгө алынып, булар чыгарган материалдар күн сайын видеотасмага жазылып, талдоодон өткөрүлгөн. Талдоонун атайын методикасы иштелип чыккан. Бул ишти өлкөдө түзүлгөн «Журналисттер» деген коомдук бирикме аткарган.

Ушул алгачкы эки мониторингдин отчетторунун натыйжасын электрондук медиа каражаттарды изилдеген диссертациялардан байкоого болот, илимий объект катары каралган, буга чейин мониторингдердин материалдары изилдеген. Аталган эки мониторинг орус тилинде өткөрүлгөн – жума сайын отчет, анан жалпы отчет. Биринчисинин аталышы - - «Мониторинг электронных СМИ (Кыргызстан). 26 января – 20 февраля 2000 года (выборы в парламент). Экинчиси – «Мониторинг электронных СМИ (Кыргызстан). 2 октября – 29 октября 2000 года (выборы президента). Анан ушул тартипте жана ушунун методикасы менен шайлоо учурларында дагы эки жолу (булар дагы электрондук медиа тармагына болгон) өткөн – 2005-жылы парламенттик шайлоодо жана президенттик шайлоодо. Андан кийин 2009-жылы президенттик шайлоодо дагы бир жолу өттү. Ушул беш мониторингдин баарысы телеканалдарга байланыштуу болгон, калган мониторингдер болсо медиатармакты жалпысынан электрондук жагын да, басма сөз жагын да камтыган.

Жыйырма жылдын ичинде өлкөдө 12 мониторинг болуп өттү. Мындан сырткары, 2002-жылдын май айынан 2003-жылдын август айына чейин өткөн мониторинг (15 ай), 2004-жылы (12 ай), 2005-жылы (12 ай), 2011-2012 (2 жыл), 2015 (6 ай), 2015 (2 ай) жана 2019-жылы (9 ай). Булар орус тилинде өткөн, бир эле мониторинг кыргыз тилинде болгон (2011-2012), себеби жалаң кыргыз тилдүү

гезиттердеги материалдарды камтыган. Мониторингдердин отчёттору жыйнак түрүндө басылган, анын ичинде бири англис тилинде чыкты. Эми ушул мониторингдерди карап, басма сөзгө тиешелүү жагын талдатып аткарсак.

Мониторинг конфликтов и нарушений прав журналистови СМИ Кыргызстана (май 2002 – август 2003)

Бул мониторинг 15 айга созулган. Алты позиция боюнча көзөмөл кылынды. Позициялардын жыйынтыктары төмөндөгүдөй.

Булар атайын иштелип чыккан методиканын негизинде колдоого алынган.

1. Журналисттерге кол салуу – 10 жолу
2. Журналисттерди кармап кетүү – 4 жолу
3. Журналисттерди басмырлоо – 5 жолу
4. Журналисттерди сотко берүү – 45 жолу
5. Маалыматты бербей коюу – 8 жолу
6. Маалымат таратууга тоскол кылуу – 29 жолу

Отчётто Өзбекстандын чек ара кызматкерлери (пограничниктер)

Жалал-Абад областынын расмий гезити «Акыйкаттын» кабарчысы Ж. Жакиевди 2002-жылдын май айында кармап алышып, «Эмнеге өзбектерге каршы макалаларды жазасың?» деп нааразычылыкты билдиришкен. Журналист чек арада орун алган кордоону гезитке чагылдырды. «250 сом (5 доллар) бергенимден кийин, солдаттар мени бошотушту», деп автор мониторингге кабарлады. Мындай фактылар ал жерде (чек арадан) дагы бир нечен жолу кайталанган.

Мисалы, 2002-жылдын 28-сентябрында Ташкенттен Ошко кайтып келе жаткан журналистти «Достук» деген чек арадан Өзбекстандын бажыкананын кызматкерлери кармашып, «сен чалгынчы экенсиң», - деп сабап салышкан.. Үйүнө келип, доктурга көрүнгөндө, эки кабыргасынын сынганы аныкталган. Мындай кордоого Ошто иштеген жаш журналист Алишер Саипов «себеп» болуптур, себеби ал бир канча жолу өзбектердин бажы кызматындагы коррупциясын далилдүү түрдө сындаган. Аталган факт мониторингдин дарегине жеткенден кийин, журналисттердин Эл аралык Федерациясына белгилүү болду. Анан ушул дүйнөлүк уюмдун жетекчиси Өзбекстандын президенти Ислам Каримовго расмий түрдө кат жөнөттү. Ушул документтен үзүндүнү келтирели. Бул маалыматты орус тилинде жазылганын байкоого болот.

«Президенту Республики Узбекистан Исламу Каримову
от президента Международной Федерации Журналистов
Кристофера Уоррена

Нападение на журналиста было мотивировано выступлением Алишера Саипова, который 28 сентября 2002 года по радио «Голос Америки» рассказал о коррумпированности узбекских таможенников. Во время указанного инцидента «начальник» таможни заявил, что уже посла двух людей, чтобы они нашли Алишера Саипова и расправились с ним.

Международная Федерация журналистов настаивает на том, чтобы Вы провели расследование по этому факту и наказали тех, кто участвовал в избиении журналиста. Также мы просим об обеспечении безопасности Алишеру Саипову и всем журналистам, работающим в Кыргызстане.

Президент IFJ Кристофер Уоррен
9 октября 2002 г. [140, 112].

Ушул каттан кийин Өзбекстандын чек арачылары менен бажы кызматкердери Кыргызстандын журналисттерине кол салганды токтотушту. Алишер Саиповго жаралган коркунуч төрт жылдан кийин ишке ашты. 2006-жылы бул дүйнөгө атагы чыгып калган жаш журналистти (Кыргызстандын жаранын) Ош шаарынын көчөсүнөн белгисиз адамдар атып кетишти.

Дагы бир резонанстуу фактыларга көңүл буралы, 2003-жылы журналист Молдосали Ибраимов Сузак районунун соту С. Ташбаев жоопко тартылсын деп, Жалал-Абад областынын прокуратурасына доо арыз жазат. Ушуну которбой мисал катары берсек. «Председатель Сузакского райсуда С. Ташбаев в 2000 году приговорил к лишению свободы ни в чем неповинного жителя К. Жолдошева. В 2001 году Конституционным судом он был полностью оправдан. Поэтому считаю, что С. Ташбаев виновен в совершении преступления и должен понести наказание».

Бул жерде журналист субъективдүү элементтерге жол бергени көрүнүп турат. Мындан үч жыл мурун ал соттор менен тирешип калган. 2000-жылы Сузак районунун соту Т.Касымбековдун доо арызынын негизинде авторго 10 миң сом (200 доллар) штраф салынган. Журналист так ушул соттун иштерин гезиттен сындаган болчу. Эми соттор журналисттен өч алышты.

Мониторингдин дарегине ушул учурда (2002-2003) журналисттерге берилген доо арыздар жөнүндө көп эле маалыматтар келген. Түштүк регионун алсак, бул жерде өзүнчө бир доо арыздардын «жарышы» орун алганы көрүнүп турат (соревнование исков). Жалал-Абад областынын «Кыргыз басма сөз» (почта) кызматынын жетекчисинин орун басары «Дил» гезитинин башчысын сотко берген, Баткен районунун мурдагы акими (Дастан Бердиев) «Баткен таңы» гезитинин авторуна каршы доо арызын жазган, Оштогу Кыргыз-Өзбек университетинин ректораты «Уш окшоми» гезитинин кабарчысы М.Маткасымованы сотко берген, Оштогу Эсептөө палатасынын мурдагы кызматкери журналист А. Токсонбаевге каршы доо арызын берген, Кара-Суу районундагы орто мектептин мугалими «Билим Нуру» гезитинин редакторун сотко берген, Базар-Коргон районундагы медицина борборунун башкы врачы

(Т. Абдуллаев) «Право для всех» бюллетенинин корреспонденти А. Аскарровду фактыларга таянган сын пикир жазган үчүн сотко берген доо арыздарын ушундай болчу. Ушундай бир «кербени» тизилип калган.

Жамгырчиева Г.Т., ф. и. д., профессор:Метод менен методологиянын өзгөчөлүктөрүн кандай деп ойлойсуз?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга рахмат. Метод – окуу процессин ишке ашыруучу ыкма. Ал эми методология – илимий изилдөөнүн алгачкы негизги жоболору, стурктурасы, функциялары жана методдору жөнүндөгү окуу.

Турганбаев Н. О., ф.и.к., доцент: Ош областындагы кайсыл гезиттерге көбүрөөк токтолдунар?

Изденүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга рахмат. **Ош областындагы гезиттер -** Этникалык маселенин курч болгонуна байланыштуу (1990-жылы Ош коогалаңы, 2010-жылы кайталаньшы) гезиттердин баскан жолу өзгөчөлөнөт. Иликтөөдө ушул кырдаал эске алынып, экстремалдуу учурлардын алкагында каралды (кийинки главада). Бул жаатта областтын борборундагы жана райондордогу гезиттерге көңүл бурулган.

Ош шаарынан чыккан гезиттера дегенде обламиминистрациянын карамагында чыккан мамлекеттик гезиттерди карап чыгалы. Областта үч тилде өз алдынча чыккан областтык «Ош жаңырыгы», «Эхо Оша» жана «Уш садоси» деген гезиттер бар.

«Ош жаңырыгы» Кыргыз тилинде чыгат. 1938-жылдын 14-октябрында негизделген, а дегенде «Кыргызстан большевиги» деп латын тамгасы менен басылган, анан кириллицага (орус тамгага) өткөндө «Ленин жолу» деп аталды (1940-жылы). Эгемендүүлүктөн баштап азыркы аталышта. 2015-жылды мисалга алсак, жумасына бир жолу 8 беттен (гезиттин бетин «полоса» деп коюшат) чыккан, нускасы (тиражы) 2600 (эки миң алты жүз), форматы А-3. Гезиттин ээси – Ош областтык мамлекеттик администрациясы. Бул гезитте, албетте, бийлик тарабынан эч кандай сын айтылбайт, бул мүмкүн эмес, себеби редактордун тагдыры губернатордун колунда. Областтагы окуялар бир беткей (позитивдүү) чагылдырылат, жаңылыктар да бир «калыпка» салынып берилет. Көйгөйлүү маселелерге көңүл бурулат, бирок жетишкендиктер басымдуу орунду ээлейт. Тираждын эң жогорку көрүнүшү 1991-жылы болду – 90 миң экзemplяр. Бул гезит өлкөгө белгилүү жазуучулар: Жолон Мамытов, Карымшак Ташбаев, Шабданбай Абдырамановдордун мезгилинде гүлдөп турган.

1991-жылдын 31-августунда өлкөбүз эгемендүүлүккө ээ болду. Гезит 1992-жылы «Ош жаңырыгы» деп аталды. Проблемалуу маселелер чагылдырыла баштады. Цензура жокко чыкты, басма сөздө демократиянын принциптери орун алды. «Талкууга чакырабыз», «Сыр төгүү», «Силер кандай дейсиңер» деген рубрикалар пайда болду. Бул гезит областагы алдынкы гезитке айланды. Штатына 15 кызматкер бекитилди (совет доорунда 70 адам иштечи). Гезит азыркы күнгө чейин мамлекеттин бюджетинен каржыланат.

Мамлекеттик эмес гезиттер болсо ажонун сөзүн минтип даназалабай, сын пикир менен берип турушту. «Ош жаңырыгы» мамлекеттик болгон үчүн совет доорундагы салтты улап, жетекчинин сөзүн салтанаттуу формада чагылдырган.

Бул «салт» азыркы күнгө чейин өзгөрүлбөдү, себеби бийликтин басма сөз органын өзгөртүү мүмкүн эмес. «Эхо Оша», «Уш садоси», «Ош шамы», «Достук планетасы», «Нур», «Дидактика», «Достук», «Мезгил үнү» жана башка ушул сыяктуу гезиттер каралды.

Табалдыева М., ага окутуучу: Махабат Каримовна, илимий изилдөөңүздө кайсы окумуштуулардын эмгектерине таяндыңыз?

Издөнүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга чоң рахмат! Кыргыз журналистикасынын тарыхы түздөн түз орус жазучуулардын эмгектерине байланышкан. Диссертацияда темага тиешелүү методологиянын негиздери катары колдонулган эмгектердин авторлору: Европадан – Эрих Фихтелиус, Удо Ульфкотте, Дэвид Рэндалл, Карстен Бредемайер, Уильям Бернстайн. Россиядан – В.Ворошилов, С.Корконосенко, А.Тертычный, Е.Ахмадулин, А. Грабельников, Т.Гордиенко, В. Соловей, Б. Мисонжников, М. Ким, А. Тепляшина. Кыргызстандан – Т. Мамбетсариев, К. Мамбеталиев, А.Кацев, В.Сабилова, Ж.Туралиев, Ж.Акматбекова, А.Асанова, А.Князев, Н. Жумагазиева, Б. Орунбеков, А. Түмөнбаев, Г. Ибраева, С. Куликова.

Методдордун белгилүү түрлөрү: анализ менен синтез, жалпылоо менен системалаштыруу, топтоштуруу менен салыштыруу, байкоо менен сыпаттоо колдонулду. Калыптанган терминдерди тизмелеп берсек, мындай «сравнительно-исторический метод», «сопоставительно-типологический метод» жана «структурно-функциональный метод». Ушул аркылуу илимий иликтөөгө жол ачылды жана фактологиялык материалдардын өзгөчөлүгүн көрсөтүүгө шарт түзүлдү. Жогоруда аталган окумуштуулардын эмгектерин пайдаландык.

Момуналиев С.М., п.и.д., профессор: Диссертациялык иштин актуалдуулугу эмнеде?

Издөнүүчү Мамырова М.К.: Сурооңузга ырахмат! Бүгүнкү күндөгү өлкөбүздөгү маалымат каражаттарын изилдеген илимий эмгектер анчалык көп эмес. Кыргызстан эгемендүү мамлекет болгондон кийин мамлекеттин тили – кыргыз тили болуу менен Кыргызстан эгемендүү мамлекет болгондон кийин 1989-жылы, 23-сентябрда кыргыз тили Мамлекеттик тил кабыл алдынды.

Кыргыз журналистикасынын тарыхына жана теориясына арналган эмгектердин аз экендиги талашсыз. Регионалдык жагын алсак, анда аймактарды камтыган диссертациялар мына эми гана жазылып, изилдене баштады. Түштүк жактагы (Ош, Баткен, Жалла-Абад областарындагы) электрондук медиа каражаттарды изилдеген эмгек (диссертациялар) эми гана изилдөөнүдө, басма сөз каражаттарын изилдөө биздин илимий ишибизде каралды. Ал эми түндүк жагындагы (Ысык-Көл, Талас, Нарын, Чүй областарындагы) медиа каражаттары боюнча, тиешелүү илимий изилдөөлөр боло элек, бул – келечектин иши. Гезиттер бүгүнкү күндө маалыматтарды коомго ыкчам, натыйжалуу жеткирүү жана сайттардын оң жана терс жактарын салыштырууну колго алуулары зарыл. Коомго маалыматтарды бир тараптуу эмес адилеттүү чагылдырууну баса

белгилөө менен сайттардагы маалыматтар боюнча да бир топ милдеттердин тең салмактуу аткарылышын изилдөөгө алуу керек. Коюлган талаптар кайсыл гана тармакта болбосун, так аткарышы зарыл. Ал милдеттердин бири – маалыматтын туура берилүүсү 2010-жылы кыргыз-өзбек кагылышында чет өлкөлөргө маалыматтар туура эмес берилгендиги байкалган. Ошондуктан «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү» (1991-2016-жылдар) деген теманы изилдөөнү колго алдык.

Исаков Б. Ж., ф.и.к., доцент: Изилдөөнүздө кандай теориялык методдор аркылуу иш алып барылды. Ушул тууралуу оңузду уксак.

Изденүүчү Мамырова М.К.: Баястан Жолболдиевич, суурунуга ырахмат. Изилдөө ишинде коюлган максаттарга, милдеттерге, жалпы эле теманы ачып берүүнүн өзгөчөлүктөрүнө ылайык төмөнкүдөй теориялык методдор тандалды. Методдордун белгилүү түрлөрү: анализ менен синтез, жалпылоо менен системалаштыруу, топтоштуруу менен салыштыруу, байкоо менен сыпаттоо колдонулду. Калыптанган терминдерди тизмелеп берсек, мындай «сравнительно-исторический метод», «сопоставительно-типологический метод» жана «структурно-функциональный метод». Ушул аркылуу илимий иликтөөгө жол ачылды жана фактологиялык материалдардын өзгөчөлүгүн көрсөтүүгө шарт түзүлдү. Сапат жагынан тийген бири-бирине тийгизген аныкталды таасирлер ачылды. Сапатсыз жактары да көрүндү.

Же өзү бул тема системалык жана бир бүтүмдүү тартипте изилденген эмес. Буга чейин аймактык басма сөз өз алдынча иликтөөдөн өтпөгөн. Биздин өлкө бизге чейин, басма сөз каражатынын коомго тийгизген таасирин жергиликтүү аспектилердин алкагында гана аныкташ керек. Сөз эркиндигинин функциясы ар бир аймакта өзгөчө болот, демек, бул ар бир аймактын өлчөмүндөгү изилдөөнү талап кылат. Ушул процесске жергиликтүү коомдун жана жергиликтүү бийликтин таасири тиет.

Албетте, атка минерлер менен журналисттердин ортосундагы конкреттүү мамилелер (позитивдүү жана негативдүү өлчөмдөгү) өлкөнүн өнүгүүсүнө таасир этет. Ошондой эле, журналисттердин ич ара тирешүүлөрү (айрым учурда салгылашуулар) да өз таасирин тийгизет. Кеп мамлекеттик жана мамлекеттик эмес гезиттердин ортосундагы кайым айтышууга тиешелүү болуп айтылып жатат. Кыргызстанда мамлекеттик гезиттер совет доорунан «аманат» катары калган. Бизге коңшу өлкөлөрдүн медиа тармагындагы тартип бирдей. Батышта болсо мамлекеттик медиа каражат деген жок. Ошондуктан бизде бул тармак бийликтин көзөмөлүнөн ажырабай келе жатат. Бул көрүнүштөр аналитикалык изилдөөгө негиз берет, бирок бул ар бир аймакта бир калыпка түшүп, окшош болбойт, себеби бул жандуу процесс жана айырмалуу агым катары каралды.

Кыдыралиева Канымжан Орунбаевна «Ош жаңырыгы» гезитинин башкы ректору: Изилдөөнүздө кайсыл областтык гезиттерге көбүрөк токтолдуңуз?

Издөнүүчү Мамырова М.К.: Канымжан Орунбаевна, суроонузга ырахмат. Биздин темабыз аталышы айтып тургандай эле, түштүк регионундагы гезиттер болду, албетте, Ош, Жалал-Абад, Баткен областтарындагы гезиттерге көбүрөөк токтолдук.

Кыргызстанда гезиттер Октябрь революциясынан (1917-жылдан) кийин пайда болду. Биринчи гезит «Эркин Тоо» деп аталып, 1924-жылы жарыкка чыккан. Бул жалпы өлкөгө таандык басма сөз каражаты эле. Андан кийин 1930-жылы Ош шаарынан «Кызыл пахтачы» деген гезит чыкты. Ушуга удаа Жалал-Абаддын гезити уюштурулду.

1933-жылы Алай районунда «Күжүрмөн эмгек», Баткен районунда «Кызыл Туу» деген гезиттер чыкты. 1934-жылы Өзгөндө «Октябрь Туусу», 1935-жылы Араванда «Достук», 1936-жылы Лейлекте «Алга», 1938-жылы Оштон «Ленин жолу» деп кыргыз тилинде жана «Ленинский путь» деп орус тилинде областтын гезити жарык көрдү. Ушул жылы Ала-Бука районунда «Эмгек даңкы» деген гезит чыга баштады. Түштүк регионундагы алгачкы гезиттер – ушулар – отузунчу жылдарда уюштурулган басма сөз каражаттары. Калган райондогу гезиттер согуштан кийин жарык көрүшкөн. 1964-жылы Кара-Сууда «Эмгек майданы», 1965-жылы Сузакта «Пахтачы» деген гезиттер окурмандарга тартууланган.

Журналистика тармагына арналган китептерде регионалдык басма сөз өз алдынча буга чейин иликтөөгө алынган эмес, ушуга байланыштуу бир топ маанилүү фактылар четте калган. Мисалы, Пржевальск шаарында (ал кезде Ысык-Көлдөгү уездинин борбору) 1918-жылы «Голос пролетариата», 1920-жылы «Призыв к труду», 1922-жылы «Красная правда» деген регионалдык гезиттер жаралган (орус тилинде). Ушул эле жерден 1930-жылы «Жаңы айыл» деп аталган кыргыз тилиндеги гезит чыкты.

Кыргыз журналистикасынын энциклопедиясында (2017-жылы чыккан) маалымат республикалык масштабдагы гезиттер менен чектелет. Басма сөзгө арналган жеринде «1926-жылы республикада үч эле гезит чыккан» деп жазылып турат. Бул энциклопедияда регионалдык басма сөз каралбаптыр. Анан регионалдык статустан тышкары дагы ведомстволук басма сөз деген түшүнүк бар. Ушул тармак такыр эле көмүскөдө калып, илимий эмгектерге, окуу китептерге толук түрдө кире элек. Булактарды карасак, алгачкы ведомстволук гезиттер түштүк аймактарда пайда болгон экен. Бул «Нефтяник Киргизии» (Кочкор-Ата, 1955) жана «Текстильщик» (Ош, 1956) деген орус тилдеги чыккан гезиттерди айтсак болот.

1937-жылы Кыргызстанда 5 республикалык жана 38 райондук гезиттер чыгып турган. Анан бир жылдан кийин 3 областтык гезит кошулду, алар «Ленин жолу» (Ош), «Нарын правдасы» (Нарын), «Ысык-Көл правдасы» (Пржевальск). Оштогу гезит эки тилде өз алдынча чыгып калган.

Түштүк регионундагы басма сөздүн тарыхында эң салмактуу орунду азыр «Ош жаңырыгы» деп аталган областтык гезит ээлейт. Бул гезит а дегенде «Кыргызстан большевиги» анан «Ленин жолу» деп аталып, 1938-жыл өз ишин баштаган, 80-жылдык юбилейин 2019-жылы өткөрдү.

Жыйындын төрагасы: Азыркы сөз диссертациялык иштин рецензенттерине берилет.

ЧЫГЫП СҮЙЛӨГӨНДӨР:

Сабирова В.К., ф.и.д., профессор: Эгер уруксат болсо, алгачкы сөздү мага берсеңиздер. Мен диссертацияны абдан кылдаттык менен окуп чыктым. Тема - актуалдуу. Илимий-теориялык маалыматтарга бай, диссертант аябай эмгектенген, ынанымдуу жазылган. Диссертациялык иштин мазмундук структурасы ырааттуу түзүлгөн. Илимий иш негизинен үч баптан туруш керек эле төрт баптан экен, эгерде мүмкүн болсо үч бапка бөлсө да болот.

1-бап «Кыргыз Республикасындагы басма сөз каражаттарын изилдөө ишине мүнөздөмө» деп аталып, ал 2 параграфтан турат. Анда темага байланыштуу илимий-теориялык аныктамаларга, жоболорго анализ жасалат.

2-бап «Изилдөөнүн методологиясы жана өлкөнүн түштүк регионундагы басма сөз каражаттары» деп аталып, ал өз ичине 4 параграфты жана 2 баптын корутундусу камтылган.

3-бап «Экстремалдык учурларда иштеген гезиттердин орду жана медиа каражаттарга мониторингдер» деп аталуу менен ал 3 параграфтан жана 3 баптын корутундусунан турат. Аталган бапта илимий иштин негизги-дидактикалык каражаттардын жардамы менен канчалык деңгээлде экстремалдык учурдагы басма сөздү уюштуруунун жана өткөрүүнүн инновациялык методикасы колдонулгандыгы кенен масштабда так аныктама, так-көркөм аргументтүү жанрларды колдонуп мисалдар менен тастыкталып көрсөтүлгөн. Медиа каражаттарга жүргүзүлгөн мониторингдерге (түштүк региондун басма сөздүн тиешелүү фактыларына) ылайык ар бир баптын корутундусу берилген.

4-бап «Үчүнчү президенттин мезгилиндеги медиа тармак жана илимий изилдөөнүн натыйжалары» деп аталуу менен 3 параграфты иликтеп, аягында корутундусун да жакшы жыйынтыктаган.

Жалпы диссертациялык иш - 179 беттен туруп, анын ичинен накта диссертациянын көлөмү 151 бетти түзүп, жалпы жыйынтыктар жана практикалык сунуштар, пайдаланылган адабияттарды бириктиргенде – 179 бетти түзөт.

Негизинен, иштин мазмуну толук кандуу, мыкты деңгээлде жазылган. Бирок иштеги аталган жетишкендиктерге карабастан, мазмундук структурасына айрым толуктоолорду киргизсек, иштин илимий-теориялык жана методикалык, структуралык биримдиги сакталып, иштин илимий деңгээли мындан да жогоруламак деп эсептейм. Аларга токтолуп кетейин:

1. 1-бапта – традициялык максатта колдонулуп жүргөндөй, диссертациянын

ички мазмунун негиздеген илимий-теориялык аныктамаларга, жоболорго анализ жасалгандыгы туура.

2. 2-бапта – илимий иштин мазмундук, тематикалык, методикалык негизинин ачылуусунун зарылдыгы камтылыш керек, ал процесс – дидактикалык каражаттардын жардамы менен ишке ашат. Андай болсо, бул мазмундук негиз иштеги «Үчүнчү президенттин мезгилиндеги медиа тармак жана илимий изилдөөнүн натыйжалары» деп аталган 4-бапта илимий иштин негизги-дидактикалык каражаттардын жардамы менен канчалык деңгээлде иштерди уюштуруунун жана өткөрүүнүн зарыл экендигин көрсөтсө, методикасы колдонулгандыгы менен масштабда так аныктама, көркөм аргументтүү мисалдар аркылуу тастыкталып көрсөтүлгөндүгүн биз жогоруда белгилеп өттүк. Демек, бул жерде эки бапты (3 менен 4түн) бириктирсе, илимий иштин структуралык түзүлүшүнүн толук кандуулугуна алып келет жана бул зарылдык болуп эсептелет.

Булардан сырткары диссертациянын илимий аппаратын ЖАКтын жобосуна ылайыктыштыруу зарылдыгын (сноскалар, таблицалар, адабияттарды жазуу), айрым абзацтарындагы стилдик каталарды карап чыгуу керектигин белгилеп өтөмүн.

Мындан сырткары авторефератка дагы бир топ техникалык өзгөртүүлөрдү киргизип, оңдоп коюу керек.

Жогоруда мен белгилеген сунуш-пикирлер илимий иштин ички мазмундук деңгээлине доо кетирбегендиктен, ошол эле мезгилде бул сунуштарды сөзсүз эске алуунун керектигин белгилөө менен диссертация ЖАКтын жобосуна ылайык жазылган деп эсептеп, ишти коргоого сунуш кыламын.

Жамгырчиева Г.Т., ф. и. д., профессор: Мен да диссертацияны карап чыктым. Жазуу жүзүндө пикирим да бар, аны диссертантка беремин. Учур талабына ылайык маселени көтөргөн. Аталган темадагы диссертациялык иш төрт баптан туруп, өз алдынча параграфтарга бөлүнгөн жана ар бир бапка өз алдынча корутунду чыгарылган, тиркемелер берилген.

Диссертант өзү – көп жылдар бою мугалим болуп эмгектенген. Ишти көп жылдан бери мен билгенден 2015-жылдан бери иштеп жүрүп жазгандыгын байкоого болот, тема – актуалдуу, жаш илим экендиги байкалып турат. журналистика колго алынбай же өтө маани берилбей жүргөн бөлүмү боюнча атайын программа сунуштап, анын негизинде 4 - бапты кыскартууну сунуштап, 3 баптан түзүп иштегендиги иштин жетишкендиги деп эсептейм. Ишти бүткөн, даяр иш катары эсептеп, аны коргоого алып чыгууга сунуштайм.

Момуналиев С.М., п.и.д., профессор: Ишти бүткөн илимий эмгек катары саноого болот. Иликтөө ЖАКтын диссертациялык изилдөөлөргө койгон талаптарына жооп берет. Материал көп берилип, кенен иштелгендиги байкалып турат, баяндамада көрсөтмөлүү слайд, таблица-схемалар даярдалып көрсөтүлдү. Негизинен, иштин мазмуну илимий теманын мазмунуна толук жооп берет. Бирок иштин сапатын жогорулатуу максатында төмөнкүлөрдү

сунуштаймын. Колдонулган адабияттардын саны көп берилип калган, ар бирин иретке келтирүүсү зарыл. Иштин актуалдуулугу бир аз көбөйтүлсө, изилдөөнүн объектін, предметін карап чыгуу керек. Албетте, бул биринчи талкуу. Мындай мүчүлүштүктөр болот, табигый иш. Жогоруда айтылгандарга мен да кошуламын. Иш 4 эмес, 3 баптан турушу керек. Диссертанттын ишин өз алдыча аткарылган, бүткөн иш катары эсептейм, милдеттер аткарылып, жыйынтыктар алынган.

Жыйынтыктап айтканда, Мамырова Махабат Каримовнага иши 10.01.10- (журналистика) адисиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган иш катары Жогорку аттестациялык комиссиянын талаптарына жооп берет, аны коргоого алып чыгууга сунуштайм.

Нармырзаева К.Ж., ф.и.к., доцент: Диссертация абдан мазмундуу жазылган. Илимий эмгектеринин саны жетишээрлик. Бишкек, Ош шаарларындагы ЖОЖдордо уюштурулган илимий-практикалык конференцияга темага байланыштуу илимий баяндамалары менен катышып жүрөт. Негизинен иштин мазмуну алынган илимий теманын мазмунуна толук жооп берет. Айтайын дегеним, кээ бир жерлерде техникалык каталар кетип калган, ошолорду оңдоп койсоңуз. Диссертацияны бүткөн иш катары коргоого сунуштоого болот, сиздерди да колдоого чакырамын. Диссертантка ак жол каалаймын!

Мапаева Н.А., ф.и.к., доцент: Теманын актуалдуулугунда шек жок. Иш ЖАКтын койгон талабына жооп берет. Изденүүчүнүн тынымсыз иштеген аракетин көрүнүп турат. Стилдик каталарды дагы бир жолу көздөн өткөрүп, карап чыкса, деп ойлоймун. Айтылган сунуш диссертациялык иштин деңгээлине шек жаратпайт. Ийгилик каалаймын!

Эргешова С.Б., ф.и.д., доцент; Журналистика кафедрасынын башчысы: Диссертация ЖАКтын талабына жооп берет. Эмгекти окуганда теория да, практика да камтылгандыгы менен өзгөчөлүгүн байкоого болот. Тема – актуалдуу. «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү» (1996-2016-жылдар) деген теманы ачып берүү үчүн, технологиялары жеткиликтүү берилген деп айта аламын. Бул ишти бүткөн иш катары саноого болот. Изденүүчүгө ийгилик каалоо менен, ишти коргоого сунуш кылам.

Жыйындын төрайымы: Анда дагы чыгып сүйлөөчүлөр жок болсо, диссертанттын жыйынтыктоочу пикирине кезек берели.

Изденүүчү Мамырова М.К.: Урматтуу катышуучулар! Биринчиден, бардыгыңыздарга менин диссертациялык ишимди талкуулоого активдүү катышып бергениңиздер үчүн, ошондой эле баалуу ой-пикир, сунуштарыңыздар үчүн чоң ыраазычылык билдиргим келет. Диссертациялык кеңеште жактоого чейин сиздердин берген сунуштарыңызды эске алууга аракет кылам. Рахмат.

Мамырова Махабат Каримовна «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү(1996-2016-жылдар)» деген темадагы 10.01.10- (журналистика) адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты

окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши боюнча

БҮТҮМ:

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу: Өлкөнүн түштүк тарабындагы басма сөз каражаттары диссертациялык изилдөөдө өз алдынча объект катары биринчи жолу кирип жатат. Диссертацияда түштүк аймактардын гезиттери өз алдынча бир система түрүндө изилдеген.

Изилдөөнүн материалдары «Кыргызстандын түштүк регионундагы басма сөздүн тарыхы» деп аталган монографияны жана ушул темадагы окуу китебин жазганга, регионалдык журналистика боюнча студенттер үчүн лекциялык курстарды, семинарларды түзгөнгө негиз болот. Дагы бир пайдалуу жагы «экстремалдык учурлардагы пресса» деген багытта атайын курсту жана «гезиттерге мониторинг» деп аталган тематикалык семинарларды түзүүгө да мүмкүнчүлүк берет. Сунуш кылынган заманбап методикалык ыкмалар, жолдор, каражаттар тажрыйбалык-эксперименттик иштин жыйынтыктарынын негизинде текшерилип, натыйжалуу деп эсептелингендери практикага сунушталган.

Изилдөөнүн практикалык мааниси: Илимий иштеги методикалык сунуштар, өлкөнүн түштүк тарабындагы басма сөз каражаттарын диссертациялык изилдөөгө өз алдынча объект катары биринчи жолу иликтенген. Методикалык колдонмолорду түзүүдө, университеттердин «Журналистика» дисциплинасынын мазмунун өркүндөтүүдө, чыгармачылык ишмердүүлүгүн көтөрүүдө пайдаланылышы мүмкүн. Диссертацияда коюлган милдеттердин жыйынтыктары окурмандардын гезитке болгон кызыгуусун, адабий көркөм табитин жогорулатууга жардам берет. Диссертацияда түштүк аймактардын гезиттери өз алдынча бир система түрүндө изилденди.

Изденүүчүнүн жеке салымы: Өлкөдөгү журналистиканын тарыхына карата мындай регионалдык багытта илимий эмгек булга чейин жазыла элек. Анын өзгөчө белгилей кете турган нерсе, Кыргызстанда болгон мониторингдердин материалдары биринчи жолу илимий иликтөөгө алынды. Диссертацияда отчеттор деталдуу түрдө анализденген жана коргоого сунушталган.

Изилдөөдөн келип чыккан корутундулардын жана жыйынтыктардын ишенимдүүлүгү, сунуштардын негизделүү даражасы:

Изденүүчүнүн жалпылоолору, корутундулары жана сунуштары проблеманы чечүүгө карата мамиленин теориялык-методологиялык негизделгендиги, изилдөөнүн илимий аппаратынын тандалып алынган изилдөө методдоруна шайкеш келгендиги, илимий булактарга анализ жүргүзүү жана аларды практика жүзүндө колдонуу, журналистиканын - тажрыйбалык иштин натыйжалары, изилдөөнүн милдеттерине шайкеш келген изилдөө ыкмаларынын комплексин айкалыштыруу менен камсыз кылынат.

Диссертациялык иштин адистикке ылайык келиши: Изилдөөдө Кыргыз журналистиканын тарыхына жана теориясына арналган, түштүк

региондук гезиттерди изилдөөлөрү, уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасын теориялык жактан негиздөө жана аларды практикага киргизүүнүн жолдору иштелип чыккан. Ошондуктан «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» аттуу темадагы диссертациялык иш 10.01.10 – журналистика адистигине туура келет.

Жогорку айтылгандардын негизинде бүтүм добушка коюлду.

Макул» - (15), «Каршы»- жок, «Калыс» - жок. Бүтүм бир добуштан кабыл алынды.

Ош мамлекеттик университетинин кыргыз филологиясы жана журналистика факультетинин журналистика кафедрасынын кеңейтилген отуруму М. К. Мамырованын «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» темасындагы 10.01.10. – (журналистика) адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине болгон талкуунун негизинде жыйын

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» аттуу кандидаттык диссертациясы боюнча чыгарылган бүтүм бекитилсин.
2. Мамырова Махабат Каримовнанын «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991-2016-жылдар)» темасындагы 10.01.10 - журналистика адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы коргоого сунуш кылынсын.

Жыйындын төрайымы,
ф.и.д. профессор

Жыйындын катчысы:

В. Сабирава

А. Умарова

